

מתורתו של צדיק אביר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע | על דרך הפשט
לקט דרושים ומאמרים, בכיבוד פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת
שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' שמות תשפ"ו

בית יעקב

זכות הגאולה - בגלל הצער על מעוט העבודה

זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים
תעבדון את האלקים על ההר הזה (ג' ב').

צער בני ישראל על מיעוט עבודת ה'

כבר נתבאר למעלה, כי בני ישראל שבטי י-ה, לא התלוננו חלילה על הקשי הגופני העובר עליהם, ובודאי קבלו עליהם דין שמים באהבה. אך זעקתם ברוח הקדש אשר התנוססה בהם, היתה רק כאשר גבר עליהם קשי השעבוד, וראו שאין להם מנוחה אפלו לרגע, ומאשמרת הבקר עד דמדומי ערב אין מנוחה לנפשם ואין נותנים להם להשיב את רוחם, וראו כי לא נותר להם רגע אחד פנוי לעבודת בוראם. על זה היה דוה לבם, על כי תחת אשר יכלו להשקיע את כל פחם ומרצם בעבודת בוראם, נתנו לאחרים חילם, לעבד עבודה מיותרת שאין בה טעם, ואין בה כל תועלת רוחנית.

מדוע הוצרך אות על יציאת מצרים?

לפי הדברים האלה מפרש רבנו זיע"א (בגני השרד, בכיבוד זיאנחו בני ישראל מן העבודה) את מאמר ה' יתברך למשה רבנו עליו השלום בסנה (שמות ג' ב') 'זוה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה'. ועל פסוק זה כבר תמחו רבים, למה הצרך אות, אם כבר יצאו ממצרים הרי זהו האות הגדול ביותר על שליחות משה מאת ה', וקדם שיצאו הרי עוד לא בא האות.

זכות הגאולה - בגלל האנחה

אך מעתה יתישב הדבר אל נכון, שאמר הקדוש ברוך הוא למשה לומר לבני ישראל, כי האות ששמע לקול תפלתם ובקשתם ועלתה אנתם לפניו - הוא בכך שכל מטרת יציאתם הנה למען יעבדוהו אחר צאתם והיו עבדי ה', וכך יבינו כי אנתם על קצב עבודתם לפניו היא זו שהביאה את קץ גאולתם. בכך יאמינו ישראל כי ראויים הם לחשוב קצם ולקצור ימי גלותם, ויבינו כי מאת ה' נשלח מושיעם.

די בשמירת הברית כדי להכניע את השטן והנחש

גם זה נרמז בהמשך הפסוק שאמר לו ה' 'שלח ידך ואחו בזנבו', כי אחיזה בזנב ענינה אחיזה קלה וחלושה, שאינה תופסת את הדבר לגמרי, וכך גם ישראל שהיו במצרים לא היו בידם תורה ומעשים טובים להאחז בהם בקדשה, אך מכל מקום, כיון שנצרו בריתם, די היה אפלו באחיזה פה חלשה בכדי לתפס ולשלוט בכל הנחש, להכניע ולהשפיל ולגמרי את הסטרא אחרא, בזכות שמירת הברית הנרמזת במטה, כסיום הפסוק 'ויהי למטה בכפף'.

רמזי שמות הקודש החתומים בברית

והנה, מלבד כל זה יש להוסיף, שבברית קדש חתומים שמות הוי"ה ושד"י, וגם זה נרמז במטה. כי תבת 'המטה' הנכתבת במלוי כזה: 'ה"ה מ"ם ט"ח ה"ל', עולה עם הכולל בגימטריא 'מילה שד"י הוי"ה' [בהפוך המספרים], לומר שבשמירת הברית הרמוזה במטה נחתמים במילה שמות שד"י מבחוץ והוי"ה מבפנים. הרי לנו רמז נוסף לאמור כאן, שהמטה רומז לאות ברית קדש. משום כל זאת, בשעה שצוה הקדוש ברוך הוא על משה רבנו להעניש את מצרים במכות, אמר לו תמיד (שמות ו' ט) 'קח את מטהך, כי מאחר ועקר זכותם של ישראל לצאת ממצרים נעוצה היתה בשמירת הברית הנרמזת במטה, ראוי היה לקחת את המטה כדי להזכיר זכותם.

יראת יעקב

נסי המטה - בזכות קדשתו

ויען משה ויאמר והן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי כי יאמרו לא נראה אליך ה'. ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר מטה. ויאמר השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש וינס משה מפניו. ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחו בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו (ד א-ט).

סגולות משה משה

מטה מפלא היה בידו של משה רבנו עליו השלום. בו נעשו האותות לפני פרעה, על ידו נפעלו מכות מצרים, ובו קרע את ים סוף. מטה מיחד זה, אשר ירשה היה לו מבית חותנו, ולשם הגיע מיוסף הצדיק ומיעקב אבינו ולמעלה בקדש עד אדם הראשון, והיו חקוקים בו שמות הקדש (ראה ילקוט שמעוני שמות רמז קסג) - לא היה מקל פשוט, אלא רמז לסודות עליונים ונודאים, וכפי שיתבאר לפנינו.

רמזי המטה - לשמירת הברית

רבנו זיע"א (בגני השרד, ביאור 'באותות - זה המטה') מבאר את ענינו של המטה, וכותב כי המטה רומז באפנים רבים לאות ברית קדש. כי תבת 'מילה' הנכתבת במלוי כזה: מ"ם י"ד ל"מ ד"ה, עולים סופי תבונה עם הכולל - אותיות 'מדד'ה' - כחשבון תבת מטה (54). זאת ועוד, אם נוסיף לאותיות תבת 'מטה' את האותיות הקודמות להן [ל"מ ח"ט ד"ה], יעלו עם הכולל בגימטריא 'זה מילה' (97). ורמז נוסף, תבת 'למטה' עם הכולל היא בגימטריא 'מילה' (85). עוד יש לרמז, כי תבת 'מטה' הנכתבת במלוי כזה - מ"ם ט"ח ה"א, עם הכולל, עולה בגימטריא כאותיות המלוי של תבת 'סוד' [ללא התבה עצמה] הנכתבת כך: י"ד ס"מ"ך ו"ו ד"ל"ת (506). עוד רמז יש גם בתבות 'כי טוב הוא', העולות בגימטריא 'המטה' (59). ואחרון, שהברית עצמו כצורת מטה.

עולה מכל זה, שהמטה אשר בו עשה משה את האותות רומז לאות ברית קדש ברמזים רבים. ומכל זה נלמד כי הזכות אשר בעבודה יצאו ישראל ממצרים, היתה מה ששמרו את ברית המילה החקוקה בהם, ולא הפרו בריתם.

זכות שמירת הברית נגאלו ישראל

בזאת יתבאר מאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום בתחלת שליחותו אל ישראל, כאשר חשש משה ואמר והן לא יאמינו לי, אז ענה לו ה' מזה בידך, ויאמר: 'מטה'. כי הנה, תבת 'מטה' כוללת בתוכה שתי תבות: מה - זה, אך בתורה נכתבה כתבה אחת. זאת משום שבא הכתוב לרמז שיש לקרא גם כאלו נכתב 'מטה', כלומר, מן המטה הזה הרומז לאות ברית קדש, תבוא גאולת ישראל, וממנו ישועתם.

הפונם בריתו חותם בה את וזהמת הנחש והשטן

עוד רמז הקדוש ברוך הוא למשה אחר כך, ואמר לו 'השליכהו ארצה'. ועל כך נאמר 'ויהי לנחש', וינס משה מפניו. בזה נרמז כי מי שחלילה אינו שומר את בריתו בפניו, שולט בו הנחש, שהוא השטן. סבת הדבר, משום שבברית קדש חתומים השמות הקדושים, שם הוי"ה מבפנים ושם שד"י מבחוץ, אך לזאת יזכה רק השומר בריתו בקדשה, אולם אם יפגם בריתו חלילה, נחתמים בה השטן מבפנים והשטן מבחוץ.

וזהו המכון בכתוב: 'השליכהו ארצה' - אם יפגם אדם בריתו וישליך ידעו ארצה, 'ויהי לנחש' - יהיה הנחש חתום בבריתו, וישלט בכל גופו, וכתוצאה מזה תעזבנו הקדשה, וינס משה מפניו. כאן הודיע הקדוש ברוך הוא למשה רבנו עליו השלום, שעקר שלטון הנחש בישראל נגרם מפגם הברית, ומחמתו מתארכת הגלות, אך משום שישלח ידו ויחזק בו נצרו בריתם, שוב לא היה להם מה לחשש מן הנחש.

באור יעקב

לכי, ותלך העלמה...

אבותיה, וכה אמרה לפני ה': "מדוע כלם יצאו מהבית ועזבו אותי לבד, הרי אני עדין צעירה לימים?" ואמנם, נתקיים בה מאמר חז"ל (בבא מציעא נט, א) שערי דמעות לא ננעלו, ותפלותיה נתקבלו בשמי שמים.

מרב בכי היא התעייפה ונדדמה, ובתוך השנה היא שומעת שמישהו קורא לה, וכי אז היא רואה כי הקורא הוא איש זקן ונשוא פנים, ומקל בידו, והוא אומר לה: "הנה שמעתי את קולך, ובכיתך הגיעה עדי, ואני הסבא שלך רבי יעקב אביחצירא, ובאתי לרפאות אותך. כעת תתפסי במקל שלי ותקומי". אבל היא אמרה לו: "אדוני, הרי אני משתקת וחולה ואינני יכולה לקום". אז אמר לה: "אני אמרת לך לקום! ותקומי". היא החזיקה במקל וקמה.

את כל זה היא ראתה בחלום, וכאשר התעוררה מחלומה, מצאה את עצמה עומדת על שתי רגליה, מבלי לחוש שום כאב ברגלים. היא נסתה ללכת וראתה כי אכן היא בריאה ויכולה ללכת, וכי אז נגשה לחלון כדי לראות מי מתקרב אל הבית. באותה שעה הגיעה המשרתת ששמה פריחה (ביטה) אמסלם אל הבית, ושמעה שמישהו מסתובב בבית. היא חשבה כי לבטח נגב חדר לבית, שהרי לא השאירו אף אחד בבית. ואולם, לפתע היא ראתה כי ההולך בבית הוא לא אחר מאשר הבת הצעירה שמחה שהיתה עד עכשו משתקת לגמרי, ועתה היא מהלכת כאחד האדם.

שמחה ספרה לה את כל הספור, וכאשר שב אביה רבי מסעוד לבית, היא ספרה לו שוב את כל ספור הנס שארע עם הסבא רבי יעקב. וכשמע רבי מסעוד כן, צוה לערוך סעודת הודיה גדולה על הנס שארע בזכות אביו רבנו יעקב זיע"א, ובביתו של רבי מסעוד אורה ושמחה.

נכדה היתה לו לרבנו "אביר יעקב" זיע"א, בת בנו מרן רבי מסעוד זיע"א ושמה שמחה חזן ע"ה. פעם אחת, בהיותה עדין עלמה צעירה לימים, חלתה ל"ע על רגליה, וכמעט ולא יכלה ללכת. היא הלכה לטפולים רבים אצל רופאים שונים, ואולם לצערה הרב, שום רופא לא הצליח להביא מזור ורפואה, ובינתיים החלי הלך והתגבר מעת לעת ונעשה קשה מיום ליום, עד של"ע באחד הימים נשתתקו שתי רגליה וכבר לא יכלה לעמוד עליהן כלל.

באותה תקופה בה חלתה קשות, הגיע מירושלים לעיר בה התגוררה שמחה חזן שד"ר פלוני, שלפונסתו גם שמש כרופא. בני המשפחה שמחו עליו כמוצא שלל רב, והזמינו אותו לבית החולה כדי לבדק האם הוא יוכל להביא לה רפואה לרגליה. הרופא בדק את החולה ורשם לה כמה תרופות שונות. אך לצערם של בני המשפחה, גם רפואות אלו לא הועילו מאומה, והיא נשארה כך משתקת, עד שכל המשפחה כבר אמרה גואש לרפואתה.

באחד הימים יצא כרוז בעיר, כי ביום פלוני יעבר בעיר המלך וכל שריו. וכל בני העיר חיבים לצאת ולחלק כבוד למלכות, ומי אשר ימצא בביתו ולא יצא אחת דינו להמית. בהגיע אותו היום יצאו כל בני המשפחה של שמחה חזן אל הרחוב כדי לקבל את פני המלך, ביניהם היה גם רבי מסעוד אביחצירא אביה של שמחה, עד שלא נותר בבית שום אדם כי אם החולה שמחה חזן, ששמפני השתוק שלה לא יכלה בכלל לעמוד על רגליה וק"ו שלא לצאת החוצה.

החולה ראתה את עצמה שוכבת לבדה בבית, כאשר כלם יצאו לראות את המלך, ואז החלה לבכות רבות, ובקשה מהקב"ה שיפא אותה בזכות

קדושת יעקב

גם כשחטאו ישראל במצרים נשארו קדושים ומאמינים במהותם

ישאל, שאף על פי שאתה רואה אותם עכשו קשי ערף, גרם להם זה סבת יציאתם ממקומם, והם עכשו בארץ לא להם, מקום טמאה. ובחזרתם למקומם מקום הקדש, יחזרו לקדשתם, לפיכך עשה לו שלשה סימנים הללו: (פיתוחי חותם)

המתרפה מהתורה מעורר עליו קטרונו עד שיחזור לעסוק בה

עוד יש לרמוז בענין המטה על ענין התורה, כמו שידוע דעקר קיום העולם הוא על התורה, וסבת הרבן העולם הוא על בטול התורה, כמו שנאמר (דברים ט יא-יב) "על מה אבדה הארץ וגו', ויאמר ה' על עזבם את תורתו. ועסק התורה יום אחר יום, כמו שאמרו (ספרי עקב מח) אם תעזבני יום יומים אעזבך. וזהו שרמז לו מה זה בידך ויאמר משה, היא התורה הנדרשת על מ"ט פנים טמא ועל מ"ט פנים טהור. ורמז לו דהמטה, שהיא התורה, צריכה שתהיה שמונה ביד העוסק בה להגות בה יומם ולילה. ואם ירפה ידי ממונה, בזה מעורר עליו הנחש העליון, וזהו שאמר לו השליכהו ארצה וישלכהו ארצה ויהי לנחש, רמז לו שכשיעזב התורה וירפה ידי ממונה, חוזרת לנחש ומקטרנת עליו. ויאמר אליו שלח ידך ואחז בזנבו, מה שאמר לו בזנבו, לרמז לו דאם אדם עזב את התורה וגבר עליו יצרו, יתחיל לאחז אפלו במעט מן התורה, ומן המעט יבוא להמרה. וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו, לרמז, דאף על גב דעזב אדם את התורה, כשיחזור לעסק בה יחזור לשדרו הראשון, והנחש יחפך למטה אלהים חיים: (פיתוחי חותם)

ויאמר אליו ה' מה זה בידך ויאמר משה. ויאמר השליכהו ארצה וישליכהו ארצה ויהי לנחש וינס מופניו. ויאמר ה' אל משה שלח ידך ואחז בזנבו וישלח ידו ויחזק בו ויהי למטה בכפו (ד-ה-ו). אפשר לרמז, דהנה כשאמר הקדוש ברוך הוא לילך בשליחותו לבני ישראל, אמר לו משה (פסוק א) "זהו לא יאמינו לי ולא ישמעו בקלי וגו'. בא הקדוש ברוך הוא להורות לו דישאל מלאכינים בני מאמינים משום דהם זרע קדש, ומה שגוראים במצרים קשי ערף, משום דגלו ממקומם מקום הקדש, ומשעבדים בעבודה קשה ודעתם מטורפת עליהם, ואינו דומה מי שמישב במקומו לגולה למקום אחר, ובדאי כשישובו למקומם יחזרו לקדשתם ואמונתם:

הקב"ה רמז למשה בשלשת האותות שחטאו רק בגלל הגלות

ועשה לו הקדוש ברוך הוא שלשה סימנים על זה הדבר, להראות לו שאינו דומה דבר הנשאר שמוור במקומו ליוצא חוץ למחצתו. תחלה אמר לו מה זה בידך, אמר לו משה. אמר לו השליכהו ארצה, וכיון שהשליכהו חזר לנחש, ומי גרם לו זה, שיצא חוץ ממקומו. אחר כך אמר לו החזירו, וכיון שהחזירו חזר לשדרו הראשון. אחר כך אמר לו שביא ידו בחיקו, ושמירת היד היא כשתהיה בחיק, וכשהוציאה חוץ לחיק נצטרעה, ובחזרתה חזרה לשרשה. אחר כך אמר לו שיקח המים מן היאור, וכשישליכם ליבשת יהיו דם. כל אלה להורות לו דהמקום גורם, וכל הנשאר בשדרו נשאר בטעמו, והיוצא משדרו משתנה. ולכן הראה לו ואמר לו, אל תתמה על בני